

Zuzana Vojtíšková

Možnosti a problémy klasických pohádek v divadle pro děti

Oponentní posudek

Práce Zuzany Vojtíškové je v lecčems objevitelská a zajímavá tím, že řeší otázky vytrvale přežívajícího stereotypního chápání divadla pro děti. Vysvětlila a doložila přístup odpovídající naší době. Argumentací i praktickým ověřováním představila „odstrkovanou“ pohádku, jak to vyjádřila, povrchním vnímáním jakoby vytlačenou mimo okruh umění. Oproti bohatě rozšířeným představám v českém školství a mezi běžnými čtenáři a diváky, ale i mezi mnoha divadelníky představu, že pohádka je jen zábavná historka bez významnějšího tématu, a proto je třeba ji napravit úpravami. Zuzana Vojtíšková ve své práci dokazuje, že pohádka je žánr obsahující velmi podstatná témata i oblasti života, a na rozdíl od autorské literatury pro děti se v značné míře zabývá mnoha aspekty rodiny a jejího života. Práce by měla vyjít tiskem a rozšířit tak chudou sbírečku české odborné literatury na toto téma. Divadlo je schopno vyvážit i chybné zacházení s pohádkou v české škole. Je příznačné, že ve vlastivědě se vyučuje o mýtu a pověsti, ale o pohádce ne. Spolu s prapodivným chápáním pohádky v nejnižších ročnících (nap. za důležité je považován počet postav v Karkulce, ale prožitek z pohádky a její obsah brán v potaz není), škola předjímá i další etapy literární výchovy a čtenářský zážitek je nahrazen velmi nepodstatnou faktografií. A všichni jsme chodili do této školy! Divadlo může být jedním z nástrojů odlišného přístupu..

Struktura práce Zuzana Vojtíškové po obecném úvodu k tématu člení práci do tří etap, kopírujících hlavní body postupu práce na inscenaci. První etapa, dramaturgická, je řešena na základě Otesánka. Autorka pro tento účel soustředila nejen dosažitelné varianty této české pohádky, ale získala z celého světa i několik variant pohádky o dítěti vyřezaného ze dřeva a absurdního žrouta a osvětila tak zvolenou pohádku i z dalších hledisek. Druhá část je věnována inscenačnímu procesu. Autorka sledovala vznik inscenace Šípkové Růženky v Divadle rozmanitostí v Mostě. Těžiště této kapitoly spočívá v hledání výrazových prostředků a variant tématu během práce. A konečně třetí část se na základě variant Krásky a zvířete zabývá vnímáním a prožitkem pohádky dětmi v projektu uskutečněném v bratislavské Bibianě. Jádrem výzkumu je otázka, jak děti přijímají postavu ošklivou a vyvolávající odpor a strach.

Pro doložení toho, v čem je přístup Vojtíškové k pohádce v divadle, jsem si z velkého množství poznatků zvolila hlediska pedagogická a psychologická, která jsou mi nejbližší. Myšlenky a principy, jimiž Zuzana Vojtíšková konkrétně vyjadřuje hodnoty pomáhající dítěti osvětlovat svět, v němž žije:

- Výkladem témat tří pohádek, jimiž se zabývá, osvětluje bohatství témat pohádek a jejich souvislostí s životem dítěte.
- Sdílení pohádek s dětmi (čtenářské i divadelní) stručně a velmi přesně oceňuje autorka větou: *„Dítě není hloupé, jen potřebuje někoho, kdo mu asistuje v pronikání do světa.“* (s 6). Charakterizuje tak mimoděk základ moderní pedagogiky, která místo transmisivnosti, tj. pouhého předávání hotových vědomostí, vede děti konstruktivně, tj. k jejich podílu na vytváření poznatků. Přitom však vlivem malé dostupnosti a rozšířenosti poznatků o tvořivém pojetí školy posuzuje výchovu. Ale typ výchovy v našem školství není jediný existující, ale je 120 let za světovým vývojem, přesněji řečeno za zeměmi, které běžně nazýváme „Západ“. Ani myšlení není jen racionální a jednostranné (viz komentář k textu A. Urbanové na s. 11.) Existuje také přinejmenším i myšlení umělecké a sociální.
- Ale je dobře, že je veřejně vysloveno, co Vojtíšková napsala na s. 4 že divadlo pro děti je spojováno s trivialitou, s přehledností, názorností, jednoduchým strukturováním, barevností, veselostí, omezeným rozsahem, což bývá vydáváno za specifiku divadla pro děti. Pomíjí se přitom, že dítě je schopno jen krátkodobého soustředění, ovšem to platí tehdy, když výuka je ryze verbální a umrtvující aktivitu a tvořivost. Zajímavé je, že literatura pro děti bývá takto posuzována jen v konkrétních případech, které si to zaslouží svou nekvalitou. Zlom české literatury pro děti nastal v třicátých letech, nepochybně pod vlivem Čapka, Vančury, Basse a jim podobných. Zatím se spíš i významní tvůrci často podřizují pojetí školskému.
- Autorka se dotýká představ tvůrců o dítěti a tomuto tématu se věnuje v třetí části, u Krásky a zvířete, zkoumáním problému strachu vyvolaného obludami a podobnými motivy. Vztah dítěte k pohádce charakterizuje citacemi z Timotey Vrabelové, Bruno Bettelheima a Seldona Cashama. „... Dítě se v předškolním a mladším školním věku nepotřebuje zaobírat věcmi, které jsou nemocné, ono potřebuje jasně rozlišovat. Dítě si nemusí všímat toho na co není připravené“... Seldnon Cashdan vykládá dětství jako

dobu poznávání, zkoušení, ale také období strachu z neznámého, úzkosti, překonávání překážek -v kontrastu k dojmu dospělých, že dětství je ráj.

- Autorka tak navozuje otázku, co je téma pro dítě zajímavé a odpovídající jeho pohledu na svět, a co je myšlení, o kterém si tvůrci myslí, že je pro děti, ale ve skutečnosti je zajímavé jen pro dospělé nebo aspoň dospívající.

Omlouvám se za dlouhý posudek. Je to téma, které mne velmi zajímá a přitom nemohu být přítomna diskusi, v níž bych mohla vyslovit řadu z oněch poznámek. Tak na závěr jen znovu shrnu, že práce Zuzany Vojtíškové je výborná, aktuální i pečlivě vypracovaná a měla by být knižně vydána.

10. 10. 2021

prof. Eva Machková